

ASIYA CEBBAR'IN *BABA EVİNDE BANA YER YOK* ADLI ESERİNDE SÖMÜRGE KÜLTÜRÜ VE MÜSLÜMAN KADININ YAŞADIĞI ZORLUKLAR

Doç. Dr. Halil AYTEKİN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Yabancı Diller Bölümü

haytekin@omu.edu.tr

Öz

Asiya Cebbar'ın *Baba Evinde Bana Yer Yok* adlı eserinde, yazar/anlatıcı, hafızasına yeniden dönerek çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik anılarını zihninde canlandırır. Bu anlatı sırasında babası özellikle onun çocuk bilincinde ve daha sonraki yaşantısında önemli bir rol oynar. Bazen taş yürekli bir sansürcü olur, bazen de özgürlükçü olur. Ama yine de Asiya ona gizliden gizliye bir hayranlık duyar. Babasının bu belirsiz tavırları içinde kendini şekillendirmeye çalışır. Aslında Asiya Cebbar, kendi anıları arasında Fransız sömürgesi altında kalmış ülkesinin en önemli iki sorununa değinmeye çalışmaktadır. Birisi dayatılan sömürge kültürünün sonucu olarak ortaya çıkan kimlik sorunu, diğeri de Cezayir kadınının özgürlük mücadelesidir. Sömürge altında olsun veya sömürgeci ülke içinde olsun, insanlar, iki dil ve iki kültür arasında ne yapacaklarını, nasıl davranacaklarını bilememekte, doğal olarak kimlik bunalımı içinde boğulmaktadır. Asiya, yaşadığı toplumda kadının maruz kaldığı sıkıntıları kendi penceresinden gözler önüne sermeye çalışır. Hakim kültürün giyim tarzı, alışkanlıkları, dinî inanış ve değer yargılarıyla beslenirken, yatılı okulda okuduğu kitapların tesiri ve yurttaki Avrupalı kız arkadaşlarının yaşam anlayışlarıyla bambaşka bir dünyanın varlığını keşfeder, özgürlüğü tadar. Yazar, sömürgecilerin baskısıyla çok büyük değişimlere zorlanan Cezayir toplumunda, kendi hayatını resmederek kadının özgürleşmesinde öncü rolü üstlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Asiya Cebbar, sömürgecilik, kimlik sorunu, çokkültürlülük, asimilasyon.

**THE COLONIAL CULTURE AND THE DIFFICULTIES EXPERIENCED
BY MUSLIM WOMEN IN ASIYA CEBBAR'S WORK TITLED *THERE IS
NO PLACE FOR ME IN MY FATHER'S HOUSE***

Abstract

The author/narrator animates the memories of childhood, puberty and adulthood returning again to the memory in the novel named *Baba Evinde Bana Yer Yok* of Asiya Cebbar. During this narration, her father plays an important role especially in her conscious and in her future life. He sometimes becomes a hard-hearted censor and sometimes libertarian. But Asiya still admires him secretly. She tries to shape herself in this uncertain attitude of his father. In fact, Asiya Cebbar tries to mention two major problems among her memories of her country trapped under the French colony. One of them is the problem of identity revealed as the result of the colonial culture imposed, and the other one is the fight for freedom of Algerian woman. Whether being colonized or being in the colonizing countries, people might not know what to do and how to act, and they naturally are drowned in a crisis of identity. Asiya tries to display the problems that the women face in the society she lives in from her point of view. While she is exposed to the clothing style, habits, religion and values of dominant culture, she discovers the presence of a completely different another world with the influence of books she read at school and with the life styles of her friends in the dorm which she tastes freedom. The author, portraying her own life, plays a leading role on the freedom of woman in the Algerian society which has been forced to make important changes under the pressure of colonizing countries.

Keywords: Asiya Cebbar, colonialism, identity problem, multiculturalism, assimilation.

GİRİŞ

Baba evinde bana yer yok Asiya Cebbar'ın otobiyografik romanıdır. Eserde Cezayir'in Fransız sömürgesi olduğu dönemlerde kadın olmanın zorlukları anlatılmaktadır. Afrikalı bir yazar olarak Cebbar, Müslüman kadının Avrupalı kadına göre ne denli zor şartlar altında yaşadığını göstermeye çalışır. Yazar, küçük yaşından itibaren paylaştığı mahrem hikâyesini okuyucusuna aktarırken, aynı zamanda sömürgecilik, sömürge olgusu, sömürülen halk ve bu halkın maruz kaldığı yeni yaşam anlayışı ve zihniyet değişimi gibi konuları gündeme getirir. Geleneksel İslam kültürünün baskısı altında kaldığını iddia ettiği Cezayir kadınının özgürleşmek için verdiği mücadeleye ışık tutar. Çocukluktan ilk gençliğe, ergenlikten yetişkinliğe uzanan yolda bir kız çocuğunun yaşadığı ruh hâlleri, sıkıntılar, bunalımlar, özlem ve beklentiler, ilk karşı çıkışlar ve verdiği iç çatışma dikkat çekicidir. Cezayir'de özgürlük mücadelesi sırasında kadının geleceğiyle ilgili yalancı bir özgürleşme hareketinden söz edilir, işte bu dönemde: "Bağımsızlıktan sonra düş kırıklıklarını, umutsuzluklarını, öfkesini güçlü bir biçimde ifade eden ilk kadın Asiya Cebbar olmuştu (les Femmes du mont Chenoua)" (Ferro 2002: 304). Eserde ayrıca Cebbar'ın gözüyle geleneksel Arap kültüründe bir kadının maruz kaldığı ve uymak zorunda olduğu toplumsal bakış açlarına değinilmektedir.

Fransız Sömürgesi Altındaki Cezayir'de Kız Çocuğu Olmak:

Cebbar, eserinde bir aile ve arkadaş çevresi içinde tasvir edilen Fransız ve Cezayirli kadınların hayatlarını ele almaktadır. Yazar/anlatıcı, bazen küçük bir kız bazen de genç bir kız olarak karşımıza çıkar. Eserde, olaylar bir bölümden diğerine tekrar edilmekte ve gelişmektedir. Yazarın, okuyucuya yaşantısı süresince kafasından geçirdiklerini aktarmak için bazı şeyleri yineleyip durduğu düşünülebilir. İki kültür arasında ne yapacağını kestiremeyen küçük kızın yaşadıkları, içine düştüğü ruh hâli toplumsal gerçeklikler ışığında ele alınmakta ve sömürge dönemine vurgu yapılmaktadır. Şimdi bunlara hikâyenin akışı içerisinde göz atalım. Cebbar, annesiyle her dışarı çıktığında üstlendiği rolün önemini anlayamayacak kadar küçüktür:

"Mağripli bir burjuva olan annemin, yirmisini ancak geçmiş bu hanımefendinin, antik başkentten içinden geçerken benim elime ihtiyacı var. Belki üç yaşında, sonra dört, beş yaşındaki ben, dışarı çıktığımız an bana düşen rolün erkek bakışları karşısında ona rehberlik etmek olduğunu hissedeciğim." (Cebbar 2011: 12).

Burada küçük bir kız çocuğunun yaş itibariyle anlamakta zorlanacağı durum, annesine eşlik etme zorunluluğu içerisinde kendisinin etraftaki bakışlara kalkan olarak kullanılmasıdır. Küçük kız omuzlarına yüklenen yükün henüz farkında değildir. Ama annesinin yanında bulunuşu genç annesinin, erkek bakışlarına sözsüz mesajıdır. O dönemin anlayışı içinde kadın etrafına evliyim ve bu kız çocuğunun annesiyim demektir. Bir yanda geleneksel kültür diğer yanda kendilerine dayatılan sömürge kültürü içerisinde bocalayan bir toplumun sembolüdür Asiya Cebbar. İşte kendisine yönelik olarak söylenen şu sözler çok

kültürlülüğün en açık işaretleridir: “Ayol siz bunu küçük Fransız kızları gibi giydirmişsiniz!”, “Eteğinle şalvarımı değişsek ne hoş olurdu”(s.14). Etek ile şalvar iki ayrı kültürün giyim tarzlarını yansıtan sembolik ifade araçlarıdır. İlerleyen cümledeki “Kendi her yanı çiçekli satenden Türk usulü kabarık şalvarına küçümseyerek bakıyor” (s.14) sözleri bizi Cezayir giyim kültüründeki Türk tesirini düşünmeye itiyor. Bu konuyla ilgili olarak Kuran Cezayir’de Türklerin sayısının 22000’i geçmemesine rağmen askeri ve mülki alanlardaki tesirinin yanında musiki, giyim kuşam ve yemek kültüründe de Türk tesirinden söz etmektedir.” (2000: 38). Hizmetli’de “Osmanlı Yönetimi Döneminde Tunus ve Cezayir’in Eğitim ve Kültür Tarihine Genel Bir bakış” adlı makalesinde; Cezayir’in eğitim ve kültürünün, Osmanlı imparatorluğuna bağlı öteki ülkelerde olduğu gibi, İstanbul’daki eğitim modelinin ve kültür hareketinin bir uzantısı durumunda olduğunu ifade ediyor (1991: 15).

Cezayir’in 3 asır boyunca Osmanlı hakimiyeti altında kaldığı düşünülürse bu tür bir tesirin kaçınılmaz olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Eserde bu tarz çok kültürlülüğü gösteren başka örneklere de rastlıyoruz Çünkü o kırmızı Türk fesini kafasından çıkarmamakta inat eden bu “Arap öğretmen” artık çok oluyordu (Avrupalı veli böyle düşünüyordu) 1930’lu yıllarda, “çağdaşlaşmak” isteyen Mağripli genç Müslümanlar arasında Atatürk modernizmi çok modaydı (s. 32).

İşaret edilen tarih Atatürk’ün “Ülkeyi sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda çağdaşlaştırmak maksadıyla ard arda inkılaplar gerçekleştirdiği” (Kuran 2000: 140) yılları çağrıştırmaktadır. Yapılan düzenlemeler ülke içerisinde olduğu kadar yabancı ülkelerde de büyük yankılar uyandırmış ve özellikle Batılılar tarafından âdeta bir ‘devrim’ olarak değerlendirilmiştir. Eserde söz konusu edilen müslüman kadın yeni bir kimliğe bürünmüş, toplumdaki zihniyet değişiminin simgelerinden olmuştur. O yıllarda Batılılar Türkiye’deki değişimlerden büyük bir övgüyle söz ediyorlardı. Fransa’nın ünlü siyasetçilerinden ve Başbakanlarından M. Herriot, Türkiye üzerine verdiği bir konferansta, Türkiye’nin yeni dönemde yaşadığı değişikliğe hem hayranlığını gizleyemiyordu hem de açıkça gıpta ettiğini söylüyordu. Herriot gıpta etmekte haklıydı. Türkiye çağlarca geri bulunduğu noktadan, çağdaş dünyanın bulunduğu noktaya sıçramaktaydı. Kadınlar yavaş yavaş tesettürden sıyrılıyor, kostüm ve tayyör giymeye başlıyorlardı. (...) Malş ise, kadının gündelik kıyafetiyle ilgili bu hızlı değişimin bıçakla kesilir gibi bir günde gerçekleştirilen bir iş olmadığını vurgulamakta ve şunları söylemekteydi: “Tasavvur edilmelidir ki, yapılan bir tek işaret üzerine peçeler hemen atılmış, kadınlar hemen kahvelere koşarak, erkeklerin şaşkın bakışları altında bacak bacak üstüne atıp, çöple limonata içmemişlerdir. Hayır, orada da bir intikal devresi geçirildi. Şapka devresinden evvel, baş atkısı devresi görüldü” (Kırkpınar 2001: 162-163). Dünyanın hayretle karşıladığı Atatürk devrimlerinin tesirinin Cebbar’ın ülkesinde görülmesi pek şaşırtıcı olmasa gerek. Görülen odur ki, o dönemlerde Osmanlı İmparatorluğu yıkılmış ve dolayısıyla Cezayir’le yakın bağlantıları kopmuş olsa bile bu coğrafyada Yeni Türkiye Cumhuriyetinin etki alanı henüz kaybolmamıştı.

Yazar anlatı içerisinde yaşadığı toplumun yaşam standartlarına da gönderme yapmayı ihmal etmemiştir. Aslında her iki toplum da benzer zorluklarla karşılaşmıştır. Cezayirli çocukların yazarın ifadesiyle elektriği olmayan virane evlerde, masasız, sandalyesiz ders yaptıkları dönemle örtüşecek çok sayıda Türkiye örneğinden söz edilebilir.

“Fransızcadaki geriliklerini telafi etmeye çalışıyoruz, derdi, bunların aileleri Arapçadan ya da Berberî dilinden başka bir dil bilmez; en önemlisi de oturdukları viranelerde ne elektrik, ne de yüksek bir masa bulunur, bu yüzden bu öğrenciler ödevlerini ancak etütte, saat on altıdan sonra yapabiliyorlar” (Cebbar 2011: 22-23).

Bu cümlelerde Fransız öğretmenlerin, Cezayirli öğrencilerin Fransızcadaki geriliklerini telafi etmeye çalışmaları bir lütf değerlidir. Çünkü dil, asimilasyon politikaları güden bir ülkenin önündeki en önemli engeldir. Bir ülkenin dilini değiştirirseniz aynı zamanda kültürünü de değiştirmiş olursunuz. Dil öğretirken o dilin konuşulduğu ülkenin kültürü de öğrenilir. Kültür çok uzun bir geçmişin ürünü olarak ortaya çıkar. Bütün toplumsal etkinliklerin, eylemlerin, bilgi ve becerilerin ve alışkanlıkların sonucudur. “Kültür, bir toplumun yaşam koşullarını, ifade biçimlerini, yapılarını ve bireyin de toplumda bunların farklı biçimleri ile kendini ifade etmesini ve kendini gerçekleştirmesini içerir.” (Kula 2012: 45). Cezayir halkının Arapça ya da Berberî dilinden başka dil bilmemesi gayet doğaldır. Bu aşağılanma gerekçesi yapılacak bir durum değildir. İnsanlar kendi ülkelerinde başka bir dili öğrenmeye zorlandıklarında tepki olarak bir direnç de gösterebilirler.

Böylesi zor şartların ve zorlamaların olduğu bir ortamda sömürgecinin yerel halkı değiştirmeye yönelik uygulama ve yaptırımları karşısında ebeveynlerin aile içi ilişkilerde çok daha dikkatli davranma zorunluluğu vardır. Geleneksel kültür içinde her şey kendiliğinden gelişir ve toplumun kabul ve ret ilkeleri herkesçe bilinir. Ama sömürgeye maruz kalmış bir ülkenin insanlarında yeni rahatsızlıklar ve değişimler belirir. Geleneksel kültürün parçası aileler, kendilerine önerilen hatta dayatılan yeni anlayışa karşı, kendi kültürünü korumak için tavır takınma ve birtakım önlemler alma ihtiyacı duyar. Çocuklarını yabancı kültürün etkisinden korumak için yaptırımlar uygular. Aşağıda Cebbar'ın babasının söylediği sözler böyle bir kaygının sonucu olarak görülebilir.

“Hayır istemiyorum, istemiyorum -ses etmeden koşup gelen anneme avaz avaz bağırarak tekrarlıyor-, ben kızımın bisiklete binip de bacaklarını göstermesini istemiyorum!. (Cebbar 2011: 36).

(...) Hayır, kafamda hiçbir net imge yoktu. Gene de annem kafa karışıklığının, utancımın ne kadar büyük olduğunun farkında değil gibi görünüyordu- oysa babam aniden bir başka insana dönüşmüştü, bu kesindi! Cümlede özellikle şu Arapça “bacaklar” kelimesi vardı ve babamın benden bir şey koparıp beni sınırladığını hissetmek beni kırmıştı, o şey ona ait değildi ki; o bendim! Bacaklarım mı ne olmuş yani? Onlarla yürümek zorundaydım; ... (Cebbar 2011: 37-38).

Fransızlar, adeta burada küçük kızının bisiklete binip de bacaklarını göstermesini istemediğini söyleyen babanın bu sözlerini duymuşa benziyorlar ki, sonraki yıllarda ona ve kendisi gibi düşünenlere daha ağır bir bedel ödetiyorlardı. “Başkent Cezayir’de, 1939’da, Fransız Devrimi’nin 150. yıl dönümü kutlamaları yapılıyordu. Arap ve Berberî gençler tören yürüyüşü yapıyorlardı, Araplar (Fransız Devrimi’ne katılan) baldırı çıplak kılığında, Berberîlerin alınlarında üç renkli (mavi-beyaz-kırmızı) birer taç vardı” (Ferro 2002: 205).

Sömürgecilik, her gittiği yere medeniyet ve insanlık götürme iddiasında olsa bile bunun yeryüzünde tek bir örneği yoktur. Sömürgeciliğin insan üzerinde yarattığı tahribat ve değişim zorunluluğunu Césaire şöyle açıklıyor: “sömürgecilik, tekrarlıyorum, en medeni adamı bile insanlıktan çıkarır, yerlilere duyulan nefret üzerine kurulan ve bu nefret aracılığıyla meşrulaştırılan sömürgeci faaliyet ve sömürgeci fetih, kaçınılmaz biçimde onu üstleneni dönüştürmeye yönelir, sömürgeci de vicdanının yatıştırma için diğer insanı bir hayvan gibi davranmaya alıştırmak ve nesnel olarak bizzat kendisini bir hayvana dönüştürmeye yönelir” (2007: 74). İşte sömürgecinin bu yaklaşım içerisinde, sömürülen insanlara şekil vermek, onlarda istenilen değişimi yaratmak adına giriştikleri dayatmalara bir diğer örnek:

“Sahne şimdi gözlerimin önünde; yaşadığım ilk sanatsal şok; baştan ayağa, hem de ‘onların’ tarafında; oysa dün ‘sırf benim için’ Arapça öğretmeni getirmeyi reddetmişlerdi (sırf sizin için! Tek bir öğrenci için! diye bağırıyordu müdire hanım haftıdan öfkeli, şöyle bir toparlanmıştı benim parmak kaldırıp yüksek sesle, saf saf talebimi dile getirmem üzerine: Anadilimi, atalarımın dilini seçmeli dil olarak edebi açıdan öğrenmek istiyorum, ama köyde gittiğim ve Kuran’ı ezberle, yani anlamadan öğrendiğimiz Kuran kursundaki gibi değil, şairleri ve eski metinleri okuyarak!” (Cebbar 2011: 73).

“seçmeli diliniz İngilizce olacak, diye kestirip attı, tıpkı sınıf arkadaşlarınızı gibi! Aksi hâlde Latince’den vazgeçer, Modern Edebiyat altıncı sınıfa geçiş yaparsınız, orada galiba sizin gibi Arapçayı seçen üç kız daha olacak... edebi Arapça!” (Cebbar 2011: 74).

Sömürgeci güçlerin gittikleri her yerde ilk ele aldıkları ve önemli bir sorun olarak gördükleri şey dil sorunudur. Cezayir’de yerli halkın şaşırması veya uyuşturulmuş bir ruh hâline bürünerek kendi dillerinden uzaklaştırılması çabası nasıl izah edilebilirdi? Bu yerleşimcinin asimilasyon taktiğinden başka bir şey olamaz. Her fırsatta aşığılanan halk yok sayılıyor onların en doğal hakları görmezlikten geliniyordu. “Bir Avrupalı günün birinde mahkeme önünde tanıklık yapmaktadır. Yargıç sorar: “Başka tanık var mıydı”? Yanıt: “Evet, beş tane, iki adam ve üç Arap”. Zaten Arabın adı da yoktur, “sen” diye hitap edilir, erkeğine Muhammad, dişisine Fatma denir. Çünkü Cezayir’de, yerli halk tüm unvanlarını kaybetmiştir. 1950 yılına doğru, Arapça çıkan yalnızca bir iki tane gazete ya da yayın kalmıştı, Arapça yazılı olmayan bir dil durumuna düşürülmüştü, bir tür yerel ağız gibi. Yerlinin artık bir değeri kalmamıştı ya da ancak yarı yarıya bir değeri

vardı: “Bu doktorun çok müşterisi var mı?” Evet, ama hepsi Arap” (Ferro 2002: 213-214).

Hâlbuki sömürge öncesi Arapça eğitim oldukça yaygınken, Fransızlarla birlikte gündün güne geriye gitmiş ve insanlar kendi anadillerine sağır hâle gelmişlerdi. Bir toplumun kültürünü bozmak ve değiştirmek için öncelikle dilden başlanır. Toplumların dilini değiştirdiğinizde diğer değişimler kendiliğinden gelecektir. “Arapça, İngilizce, Almanca ve İspanyolcanın ardından, ikinci sınıf bir dil olarak görülüyordu. 1954'te bile, Cezayir'deki ilköğretim bölge müfettişleri söyle yazıyorlardı: “Ne yazılı olmayan bir tür şive olan diyelaktal Arapça, ne ölü bir dil olan edebi Arapça ne de yabancı bir dil olan modern Arapça ilköğretimde zorunlu ders olarak okutulabilir.” (Ferro 2002: 234).

Yazar, çocukluk ve gençlik yıllarında yaşadığı olayları, maruz kaldığı toplumsal baskıları dile getirmektedir. Eserin akışı içerisinde sömürge döneminde toplumda yaşanan kültürel çatışmaları, zihniyet değişimi, kimlik sorunu gibi konuları aktarmaya ve o dönem Cezayir'ine ışık tutmaya çalışmaktadır. Metnin en ilginç noktalarından birisi şüphesiz, yazarın Türk romanını çağrıştıran anlatımıdır. Ülkede 1839 Tanzimat Fermanıyla başlayan “Batılılaşma” hareketi sonucu XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren geleneksel anlatı geleneği bir yana bırakılarak batılı anlamda bir roman yaratma çabasına girilmişdir. Bu yeni anlayışın en güzel örneğini de Servet-i Fünun dönemi yazarlarından Halid Ziya Uşaklıgil *Mai ve Siyah* romanıyla vermiştir. Asiya Cebbar'ın bu eserleri okuyup okumadığını bilmiyoruz. Ancak izlenen yol bize hiç yabancı gelmemektedir. Cebbar'ın eserini okurken batılılaşmayla birlikte ortaya çıkan yeni toplum düzenimizdeki bozulmayı ve batı taklitçiliğini ele alan eserler aklımıza gelmektedir. *Mai ve Siyah*'ın dışında *Aşk-ı Memnu* ve özellikle Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Kiralık Konak*, bunların dışında Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Peyami Safa'nın eserlerini sayabiliriz. Cebbar'ın resmettiği toplum Türk toplumunun geçirdiği evreleri, değişimi ve gelişimi bir asır sonra yaşamaktadır. İslam kültürünü paylaşmanın ve Cezayir'de uzun süren Osmanlı hakimiyetinin de etkisiyle toplumda benzer değişimler yaşandığı görülmektedir. Tek fark Türk toplumunun sömürge kültürünü yaşamamış olmasıdır. Bunların dışında Asiya Cebbar'ın eseri metinlerarası ve kültürlerarası bir bağlam içinde yorumlanıp aynı dönemdeki Türk romanlarıyla karşılaştırılabilir. *Mai ve Siyah*'ta Ahmet Cemil'in kız kardeşi Lamia piyano derslerine başlar (s. 107). Ahmet Cemil Palais de Cristal'e gider, batılı sanatçıların müzik şovlarını izler (s. 125). Cebbar'ın eserinde buna benzer bir sahne dikkatimizi çeker:

“Piyanoya gelince, hemen ertesi yıl satın alınacaktı ve ilk zamanlarda ben bile gururlanacaktım. Bir hatıra beliriyor: Yatılı okulda bir öğrenci grubuna karşıp hayatımda ilk defa Gençlik Müzik Örgütü'nün düzenlediği bir konser dinlemeye gidiyorum; Paris'ten gelen ünlü Samson François, Chopin'den eserler çalacak. s. 85. Bu ve benzeri sahneler küçük kızın ifadesiyle “Benim

için bu bir eğlence değil, bir aydınlanma. Gizlerin açığa çıkışı” (Cebbar 2011: 87).

Bir başka benzerlik; eserin sonlarına doğru psikolojik sıkıntılar içerisinde bunalmış olan genç kız hayata veda etmek ister: Birisi, gencecik bir kız, ölmeyi arzuladıktan tam birkaç saniye sonra kendini ileri doğru atıyor ve onu son anda oradan çekiyorlar (s. 268).

Yukarıda ölmeyi düşünen genç kıızı son anda hayata döndüren hamleyi Halid Ziya Uşaklıgil’in eseri *Mai ve Siyah*’ta da görüyoruz. Yaşamda umduğunu bulamayan, peş peşe hayal kırıklıkları yaşayan Ahmet Cemil’in İstanbul’dan ayrılmak üzere bindiği gemiden kendisini denizin sularına bırakma sahnesine bir göz atalım:

Evet, bir karar atılımı, yalnız bir küçük hareket, nasipsiz geçen hayatıyla şu yararsız vücut arasında bu denizin bütün siyah tabakalarını bir set zincirlemesi gibi bırakarak, ta şu denizin bir türlü sonu bulunmayan derinliklerine kadar inecekti. Birdenbire silkindi; ta yanı başında bir ses:

-Cemil, niçin karanlıkta yalnız oturuyorsun? diyordu (Uşaklıgil 1994: 319).

Yeniden Asiya Cebbar’ın *Baba Evinde Bana Yer Yok* eserine dönüyoruz ve çok daha çarpıcı bir örnekle karşılaşıyoruz:

“Aslında havalanıp uçma, maviliklerde ya da ayaklarımın altında ağız alabildiğine açık uçurumun dibindeki sonsuzlukta eriyip gitme arzusu boyunca beni hiç terk etmedi. İçimde inatçı, bütün yolculuk boyunca benimle tek vücut olan bir çalkantı var. Bir çalkantı mı ya da bir korku mu, yoksa beni sinsice mesafeli bir iç bakış olarak saklamaya götüren bir hatırlama mı ama bu bakış neye doğru açılmış?... Sanki mesele her hâlikarda başkaymış, gerçeklikte görünenden onulmaz biçimde başkaymış gibi... İçimin ta derinliklerinde kendimi gerçekten başka bir yerde yaşamaya zorlar, buna katlanırken, sanki orada gerçekten kendi isteğimle yaşıyormuşum gibi. Sosyal, estetik daha başka hangi oyunu oynayarak? Sanki ‘yaşamak’, demek istediğim ‘gerçekten yaşamak, sahiden yaşamak’ bir başkası tarafından, başka bir siz tarafından ama başka bir yerde, uzaklarda, ufkun gerisinde oynanıyormuş gibi!” (Cebbar 2011: 268).

Bu düşünceler de tıpkı *Mai ve Siyah*’ın kahramanı Ahmet Cemil’i çağrıştırmaktadır.

“İşte, işte, görüyor; gözlerinin önünden yağan bu siyahlıklar, denize döküldükçe bir can çekişme hâlinin ezgisiyle boğulan bu karanlıklar, işte bunlar o hülya hayatının üzerine çekilen bir yas kefeni değil miydi? O vakit denize baktı: Siyah bir deniz... Karanlığın içinde geminin kenarında esmer bir köpükle kaynaşarak kaçışan o siyahlıkları görüyor; altında korkunç, ürkütücü yokluğun kuruntusunu veren siyahlıktan başka bir şey görmüyordu. Ah! Bu denizin karanlıklarında saklanan gerçekler, asıl gerçek! Bir karar atılımı, yalnız bir küçük hareket... Oraya gidebilirdi. Oraya gitmek bu siyahlığın içine-bir daha çıkılamaz, geri dönülemez-derinliklerine gitmek.

Dalgalar uzun, kalın birer siyah yılan gibi kıvrana kıvrana, yuvarlana açılıyor; bellisiz bir dille karanlıkların sonsuz uzaklıklarına serilerek onu çağırıyorlardı” (Uşaklıgil 1994: 318).

İki eserde de yaşadıkları ortamdan kaçıp uzaklaşmak isteyen gençlerin yaşadıkları olayların neticesinde içine düştükleri ruh hâlleri betimlenmektedir. İki roman kişisi de hayata küsmüş ve ölümün kıyısından dönmüşlerdir. Onlar kendi toplumlarının birer kurbanıdır. Ahmet Cemil, batılılaşma çabaları sonucu yozlaşmış, insani değerlerinden uzaklaşarak maddeci bir topluma dönüşmüş Osmanlı döneminin son zamanlarını resmederken, Asiya Cebbar'da sömürgeci anlayışın tesiri altında kimlik bunalımı yaşayan, duygu ve düşüncelerini toplumsal baskılar neticesinde anlatamayan ve sonuçta da bir sürü psikolojik sorun yaşayan genç bir kızın hayatını anlatmaktadır. Sömürgeci ülkelerin sömürgecilik karşıtı hareketleri kıskırtmamak için oldukça sistemli bir strateji izledikleri de görülmektedir. Kendi düşüncelerini empoze etmeye çalışırken içinde buldukları toplumun hassasiyetlerini göz ardı etmezler. Böylelikle hem kendilerini rahatsız edecek tepkilerden korunurlar hem de kendilerine yardım edecek yerli işbirlikçiler bulmakta zorlanmazlar. *“Yatılı okulda bir arkadaşı Feride... O da yerli olmasına rağmen Cezayir ordusunda iyi bir rütbeye yükselmiş bir subay kızı ama çok kapalı birisi. Okula gelince ona tolerans gösteriliyor ve o da diğerleri gibi giyinip arkadaşlarına karışıyordu.”* (Cebbar 2011: 104).

Sömürgeci güçler kendi menfaatleri söz konusu olduğu sürece yerli halkın yaşantısına müdahale etmezler, saygı gösterirler. Yukarıdaki ifadelerde Feride adlı öğrenciye gösterilen hoşgörü belli bir beklenti ve önceden tasarlanmış bir davranış tarzı olarak ortaya çıkmaktadır. Ferro, gelenekler ve yerli alışkanlıklar konusunu şu şekilde açıklamaktadır: *“Genel olarak Avrupa ilerlemesine ve ülkenin sömürülmesine bir engel oluşturmadıkları sürece bunlara dokunulmuyordu. Aksi durumda gelenekler ve alışkanlıklar yeniden düzenleniyordu. Bu karşılaşmada İslama ve Arap uygarlığına olan bağlılık konunun sert çekirdeğini oluşturuyordu.”* (2002: 208). Gerçekten de bu tür Müslüman ülkelerde dini inanış ve geleneksel kültürün yeri görmezden gelinemez. Aksi hâlde sömürgeciler büyük bir dirençle karşılaşacaklarını bilirler. Bu yüzden onları oldukları gibi kabul ediyorlarmış hissi vermeye çalışırlar ve aralarından fransızlaştırmayı başardıklarıyla ilişki kurarlar.

Çocukluktan Ergenliğe Geçiş, Çok Kültürlülük ve Kimlik Değişimi: Eser, çocukluktan ergenliğe geçişi yansıtırken psikolojik bir boyut kazanıyor. Genç kız, yaşamının bu döneminde birçok sorunla karşı karşıya kalıyor. Duygu yoğunluğu içinde ergenlik dönemi sorunlarına karşı durmaya çalışıyor. Yatılı okulda genelde Müslüman arkadaşlarıyla beraber olsa da Fransız arkadaşlarının aşk hikâyelerine de kulaklarını kapamıyor. Diğer kızlar gibi okuduğu kitapların etkisiyle kendisini romantik duyguların akışına bırakıyor. Küçük kız, dünyayı kitaplarla keşfetmeye başlıyor. Bu kitaplar onun dış dünyaya açılan penceresi oluyor.

“Bununla birlikte, ben, ergenlik öncesi çağındaki kız, sonunda Jacqueline'nin yatakhanedeki ufak tefek sırlarını dinlemekten hoşlanır oldum; özgürlüğü bana cüretkârlık, kuşkusuz kurallara karşı gelme, hatta belki de gerçek bir macera gibi geliyordu! Biraz daha anlatsa, nerdeyse onu Batılı bir roman kahramanına, yani “onlardan” bir kahramana dönüştürecektim! Gündüzleri avluda ya da yemekhanede onu Avrupalı arkadaş grubu arasında uzaktan izlerken, ben elimde bir kitapla yalnız kalmayı seviyor ya da yatılı okulda bile diğerlerinden ayrılan “Müslüman kızların” oluşturduğu küçük gruba katılıyordum” (Cebbar 2011: 126-127).

Bu cümleler bize Gustave Flaubert'in *Madame Bovary* adlı eserindeki Emma karakterini çağrıştırmaktadır. Emma'da manastırda yaşadığı yıllarda çamaşırcı kadının el altından getirdiği kitaplar ve anlattığı aşk hikâyeleriyle kendinden geçer ve hayatının aşkını düşlerdi:

“Bu kitaplarda hep aşktan, sevgiliden, sevdahdan, ıssız köşklere bayılıp kalan işkence görmüş kadınlardan, her konak yerinde bir iki tanesi öldürülen sürücülerden, her sayfada bir iki tanesi çatlatılan atlardan, karanlık ormanlardan, gönül endişelerinden, yeminlerden, hıçkırıklardan, gözyaşlarından, öpüşlerden, mehtaplı gecelerde yüzen sandallardan...” (Flaubert 1973: 51).

Bu paragraflara bakınca, Cebbar'ın Fransız edebiyatının önemli eserlerinden de esinlendiği anlaşılıyor. Batının sömürge kültürünü aşlamaya çalıştığı bir dönemde genç yaşında maruz kaldığı, dinsel, duygusal, cinsel ve zihinsel dönüşüm, onun yaşam alanında bocalamasına sebep oluyor. Kapalı bir toplumda, genç yaşta adeta üzerine yüklenen bir misyonla yasaklar ve tabular üzerine gidiyor. Aşk konularının dışında toplumun giyim konusundaki düşünce tarzını da açıklamaya çalışıyor. Anlatı içerisinde, özellikle kadınların giyim bahsine yönelik sözler ve “bacaklar, sırt, çıplak omuzlar, çırılçıplak” gibi bazı terimler üzerindeki vurguları açık olmasa da Müslüman toplumların geleneksel anlayışlarına yönelik eleştiri niteliği gösteriyor. O dönem Cezayir toplumuna göre, eğer bir kadın çarşafsız, başörtüsü takmadan ve gözleri hariç her yanını kapatmadan dışarı çıkarsa çırılçıplaktır. Burada altı çizilmesi gereken başka bir şey daha vardır, o da yazarın üslubundaki açıklıktır. Öyle ki toplumun değer yargılarını ifade etme ve eleştirmede bazen örtük ifadeler ve anıştırmalara başvuran yazar, giyim konusunda çok daha farklı bir üslup takınır bir başka ifadeyle giyimdeki “örtünmenin” yerini son derece açık, özgür bir yaklaşım alır. Aşağıdaki paragraf bunun en güzel örneklerinden birisidir.

“... çoğu zaman yatağında, ara sıra da rüyalarımında yaptığım gibi herkesin önünde dans edip oynamaya başlayacağım... Önce bir tavus kuşu gibi ağır ağır, sonra bir rakkase gibi kurak hareketlerle hafif hafif, en sonunda canlanıp omuzlarımı titreterek, çıplak kollarım sarmaşıklar gibi, neredeyse yere yatarak dans ediyorum ama hemen doğrulacak, vücudumun tamamen mecalsiz kalıp eğilmesiyle yalpalayacağım, yüzleri göğe bakan devrilmiş memelerin yavaş ve belli belirsiz kabarklılığı aniden ortaya çıkacak ve bu yerçekimi, bu kendinden geçiş, bu açılıp saçılma, henüz doğmamış bu kadın

bedenin, sessiz bakirenin, canlı alevin, henüz açılmamış çiçeğin toplanıp açılan kıvransları...” (Cebbar 2011: 136).

Çocukluk yıllarında babasından duyduğu “bacaklarını kimse görsün istemiyorum” sözü karşısında büyük bir şok geçirmiş, günlerce, hatta yıllarca o sözün utancını yaşayarak yaşamış olan Cebbar'ın, yukardaki cümlelerde ergenlik döneminde yaşadıklarını anlatırken yıllar öncesindeki o tabulaşmış yaklaşımların da tesiriyle o dönem toplumunun utandığı veya edep ve haya dışı bulduğu kadın bedeninin, yüzleri göğe bakan devrilmiş memelerin belli belirsiz kabarıklığı, sessiz bakire, canlı alev gibi cümlelerle biraz da cinselliği çağrıştıracak tarzda betimlenmesi çok anlamlıdır. Artık çocukluk evresinin masumiyeti kaybolmuş, ergenlikle yeni bir dönem, bedensel ve zihinsel bir başkaldırı dönemi başlamıştır.

“Genç kızın kendine olan güveni, o dönemde oldukça yaygın bir değer yargısıyla kabul edilen güzelliğinden geliyordu. Ufak tefek ve enikonu toparlak olmasına rağmen, beş ya da altı kız kardeşi arasında neredeyse sarışın açık bir tene ve kumral saçlara sahip olan tek kız olması dolayısıyla “olağanüstü” bir fiziğe sahip olduğunu söylüyordu. Sömürge döneminde gerçekten de ilk bakışta Avrupalı zannedilebilecek kızıl saçlı ya da sarışın her yerli kıızı kendi grubu içinde yabancı görünümüyle ilgi çekiyor, sömürülenin içinde yatan, hiç olmazsa fiziksel görünüş bakımından sömürgeciye benzeme, egemen klana mensupmuş gibi görünme arzusu böylece tatmin oluyordu.” (Cebbar 2011: 148).

Genç kızın fizikî özelliklerinden bahsedilmesi bizi Fransız edebiyatı eserlerinde özellikle realist romanla çok anlamlı bir değer kazanan, romanın akışı içerisinde sembolik olmaktan öte önemli bir yer tutan ve belli başlı kahramanlarının fizikî portrelerini resmeden tasvir sanatına götürür. Ancak burada yazarın realist romancılar gibi tam bir portre çizdiğini söyleyemeyiz. Bu kısmı tasvirinde, sarışın açık tenli ve kumral saçları olduğunu söylemekle yetinmişe benziyor. Olağanüstü bir fizikten bahsediyor ama bu güzelliği okuyucuya ne hissettirebiliyor ne de onun gözünde görselleştirebiliyor. Diğer yandan yazarın bu cümleleri, ergen imajına yönelik bir yaklaşımın sonucu olarak da değerlendirilebilir. Zira “Kültürün ve modanın etkisi ile ideal olarak kabul edilen vücut yapısının etkisinde kalan genç, bir ‘ideal vücut imgesini’ geliştirebilir. İdeal olanla kendi görünüşü arasında uyumsuzluk ortaya çıktığında bunu kabul etmek ve kendi hakkında olumlu bir ‘vücut imgesini’ geliştirmek ergenin karşı karşıya olduğu gelişim görevlerinden birisidir.” (Kulaksızoğlu 2001: 41). Buradan, kızın kendine olan güveninin, kendi bedenini tanıma bilincine ulaşmış olmasından kaynaklandığı sonucunu çıkarabiliyoruz. Bu düşünceler içerisinde genç kız, aile ve toplum baskısına rağmen duygularına karşı koyamamakta ve beğendiği bir gençle kendisine ve diğer kızlara yasaklı o sokaklarda gezme cüreti göstermektedir. Arkadaşlık ettiği genç:

“...baba tarafından, Fransız işgalinden önceki eski Türklerin ahfadından geldiğini söylüyor. Cezayir tarihiyle ilgili kitaplarımdan Kuloğulları olarak bilinen bu insanları biliyordum, bunlar bazı limanlarla iki üç eski şehirde

hâlâ kalabalıktılar: batıda Tlemsen’de ve yatılı okuduğum Buleyde’den fazla uzak olmayan Medea’da...” (Cebbar 2011: 192).

Türlere yer veren bu ifadelerle ilgili olarak, Yeniçerilerin yerli kadınlardan doğan çocuklarının “Kuloğulları” adını taşıdığını söyleyebiliriz. Kuloğulları Ocak teşkilatında belirli hizmetler gördükleri hâlde, babalarının haklarına sahip değildiler (Kuran 2000: 34). Cezayir’de Türklerin sayısı 22.000’i aşmamıştı. Buna rağmen Tunus, Cezayir ve Trablusgarb’ta Türkler askeri, mülki ve dini binalar inşa etmişler, yollar, köprüleri çeşmeler yapıp vakıflar kurmuşlardır. Onların musiki, giyim kuşam ve yemek kültüründe de etkileri olmuştur (Kuran 2000: 38). İşte böylesi bir tesir altında büyümüş olan genç, baba tarafından Türk soyundan gelmekle övündüğünde, kızın aklından şu düşünceler geçer:

“Taşı gediğine koyma zevkiyle ona bir babaları olan bütün bu babaların acaba tesadüfen bir de “ülkeden” bir anneleri olup olmadığını güzel güzel soracaktım! Ama son anda çenemi tutup sustum, bana daha da açık gelen başka bir gerçeği dile getirmekten de kaçındım: “Fransız yasalarına boyun eğen biz yerli halkın özlemle andığı bu Türk askerlerinin her şeye rağmen 1830’dan da önce Arap ya da Berberî ya da Endülüs’lü kadınlardan çocukları olmuştu” (Cebbar 2011: 193).

Tıpkı Emma Bovary’de olduğu gibi, genç kız da yatılı okulda okuduğu romantik kitapların tesiriyle her gün biraz daha coşar, kendisini aşkın gizemli rüzgârına kaptırır. İlgi duyduğu gençle Cezayir’in bu tür ilişkilere yasaklı sokaklarında daha sıkça gezmeye başlar. Sanki meydan okumakta, tüm benliğimle, bedenimle, ruhumla varım demektedir. Zamanla bambaşka bir ruh hâline bürünür:

“Bu ilk ‘halka’, eylem değil-hamle, havalanma ya da delice koşma-daha çok nereye gittiğini bilmeden kopma-yola çıkma-ama yolsan sapma, nereye doğru, “denize doğru koşan kızın” içinde nasıl bir dürtü vardı? Ve neden uzaklardaki deniz bir saniye içinde aniden o deliren, şaşırın, uçan, kendini kaybeden, yani her şeyin dışında ve koşusunun sonunda doğuşların ve yeniden doğuşların kökeni olan denizle dolmuş o kız için bütün manzarayı kapladı?” (Cebbar 2011: 276).

Bu ifadelerden kızın bir duygu kasırgası içine girdiği anlaşılabilir. Bir yanda geleneksel kültürün yasakları, diğer yanda romantik aşk kaçamakları ve cinsel dürtüler arasında sıkışıp kalmıştır. Koptagel-İlal aşağıdaki cümlelerde sanki Asiya Cebbar’ın ruh hâlini anlatmaktadır: “Anne-babası ile olan ilişkisinde bağımsızlık isteklerinin engellenmesi, baskıcı-otoriter davranılması, evdeki yasaklar, kısıtlamalar ergeni öfkelenendirir. Gururunun zedelenmesi hem üzüntü ve kırıklık yaratır hem de öfke doğurur. Kısaca herhangi bir durum birey için engelleyici olarak algılanıyorsa kızgınlık ve öfkeye sebep olur. Öfke duygusuna, saldırganca davranışlar gösterme tepkisi eşlik eder” (1991: 94’ten aktaran; Kulaksızoğlu 2001: 75).

Ergen yaşlarda otoriteye karşı çıkmaya, isyan etmeye, aile değerlerini hiçe saymaya, kendine buyruk olma istekleri ister istemez aile içi çatışmaları beraberinde getirir. Bu da ergenin ruhsal yapısını sarsar. Burada genç kız, heyecan, kaygı, korku, aşık olma, utanç, suçluluk duygusu, mahcubiyet, duygularda istikrarsızlık gibi birçok farklı duygusal tepkiyi bir arada yaşamaktadır. Bu kadar karmaşık duyguyla o güçsüz bedeniyle nasıl baş edecektir? Zira duygularını paylaşacağı ne bir arkadaşı ne de ailesi vardı. Aslında kendi durumunu: *“Dünyanın aynalarının karşısında ‘çıplak’, tesettürsüz olarak dikilsem de, o son aşamada kendi kendime karanlık kaldım”* (Cebbar 2011: 169) sözleriyle açıklamaktadır.

On altı yaşında bir genç kız olarak, yatılı okulda kendi hayatını Fransız kızlarıinkiyle kıyasladığında aralarındaki düşünce farkı açıkça görülüyordu. Zira yaz tatilinden döndükten sonra Müslüman kızların Avrupalı kız arkadaşları gibi anlatacak aşkları, gizli mektuplaşmaları, kaçamak öpücük konuları, plaj akşamları serüvenleri yoktu. Hem zaten plaj onlar için hep yasaktı. İki yanlı yasakla karşı karşıya idiler; birincisi plajlara sadece Avrupalılar gidebiliyorlardı, ikincisi de, Müslüman kadının denize girmesi zaten yasaktı. Özellikle sömürge dönemi Cezayir’inde her şey alt üst olmuştu. Özgür dolaşan Fransız kızlarına göre kendilerinin sürekli kapalı yaşamaları onlarda bir boğulma hissi yaratıyordu. İşte Sahralı bir gence duyduğu ilginin genç kızın bedeninde provoke ettiği duygular:

“Bense ‘Sahralının’ bende uyandırdığı bu ilk kez tahrik olma hâline kaptırılmışım kendimi, sözde ‘kendini beğenmiş’, gerçekte ise saf olan, aşk, aşk kaçamakları, ya da lanetli aşklar, lirik aşklar, kırık kalpler, ısırılan dudaklar, ertelenen birleşmeler ve de iffet, bir yay gibi gerilen arzular, uğursuz tutkular hayal eden ama bunu daha sonrası, çok daha sonrası için isteyen ben, elbette unutmanın işlevini yerine getirmesi hariç-ve ben daha en başından beri unutmanın işlemeye başladığını, Sahralının, benim Sahralımın, çölüne geri döneceğini, benimse anlamsız kelimelerim...” (Cebbar 2011: 158).

“Beni kızgın demirle dağılayacakmış gibi elini itiyorum. Duyduğum ‘öpücük’ kelimesini bir küfür, hatta kutsallığa hakaret olarak algılıyorum-korkunç tepkim çok abartılı ama kaçtığım o dakikaları, ancak şimdi orantısızlığı içinde görebiliyorum: kalbim küt küt atarak arkama bakmadan koştuğumu, karanlığa gömülmüş küçük avludan geçişimi, deli gibi ilk koridora daldığımı, nefes almadan merdivenleri tırmandığımı ve kaçarken de bir yandan ‘Kabahat bende! Kabahat bende’ diye kendimi suçladığımı görüyorum.” (Cebbar 2011: 162).

Her toplumun kendine özgü bir kültürü, davranış kalıpları vardır. Djebar yaşadığı toplumda hakim kültürün etkisinde büyümektedir. Giyim tarzı, alışkanlıkları, dini inanış ve değer yargıları onu biçimlendirmektedir. Zaten, geleneksel yaşam içerisinde büyüyen bir ergen kimlik arayışına girmez. Ancak böyle sömürge kültürü içerisinde büyüyen gençlerde kimlik kargaşası yaşanması kaçınılmazdır. İki ayrı kültürün etkisi altında bocalayan gençler ne yapacaklarını bilememektedirler. Yabancı kültür bütün gücüyle kendisini kabul ettirme ye çalışır

ve insanların düşüncelerine etki eder. Böylelikle toplumda bir zihniyet değişimi yavaş yavaş kendisini göstermeye başlar. Özakpınar'ın medeniyet değişmesi konusundaki görüşü ilgi çekicidir: "Kültür değişmesi meselesinde önemli bir olgu Avrupa medeniyeti ile temasa gelen... bazı medeniyetlerin... sarsılmasıdır... Medeniyetlerin sarsılması... kendi medeniyetinin değeri hususunda şüpheye düşen toplumun seçicilik kabiliyetini ve yabancı kültür öğelerini reddetme gücünü kaybetmesine bağlıdır" (Aktaran Kuran 2000: 124). Yazarın ülkesi Cezayir, Fransız medeniyeti ile temasa geçmiştir, toplumun tüm katmanları sarsılmıştır. Zamanla Fransızlara hayranlık ve sempati besleyenlerin sayısı artmış, kültürünü koruma içgüdüsü yerini kabullenişe bırakmıştır. Böylelikle kimlik sorunu kaçınılmaz olmuştur. Hâlbuki "Kültürel kimliği oluşturma ve geliştirmenin önkoşulu, insanın kültürel eylem becerisidir. Kimlik her şeyden önce toplumsal ilişkiler ve insanlık yeteneği ve yeterliklerinin toplamı ile sınırlarını çizer. Kültürel kimlik, insanın, olabildiğince başkalarının yaptırımlarının etkisinde kalmadan, başkaları tarafından güdümlenmeden, yaşamını biçimlendirmesinin sonucunda oluşur." (Kula 2012: 45). Bu durumda yazar ve diğerleri açık bir şekilde Fransız sömürge kültürünün dayatmalarının tehdidi altında kalmışlardır. Hem Fransız hem de Cezayir kültürü içinde ne yapacaklarını kestiremeyen insanlar, zihniyet değişimine tabii tutulmuşlar ve yabancı kültürün etkisinden kurtulamamışlardır. Yazar, bir yanda dinsel ve geleneksel yasaklar, diğer yanda hayatı alabildiğine özgürce yaşama şansı sunan sömürgeci Fransız kültürü arasında bocalayan insanların çektiği acı ve geçirdiği travmalara dikkat çekmektedir.

SONUÇ

Asiya Cebbar, bu eserinde sömürge dönemi sırasında yaşadıklarını oldukça sade ve objektif bir üslupla anlatmaya çalışmıştır. Toplumdaki etnik ve sınıfsal farklılıkları da ele alarak yaşanan değişim ve dönüşümlere ışık tutmuştur. Geleneksel kültür içerisinde ataerkil otoritenin baskısına maruz kalmış kadın için, sömürgeci anlayış tüm olumsuzluklarına rağmen, bir bakıma bir esin kaynağı, bir model olmuştur. Yazar, kadının yaşadığı sıkıntılara kendi hikayesi ve algısıyla eşlik etmiş ve Cezayir kadınının özgürlük mücadelesinin temsilcisi olmuştur. Sömürgecilerin baskısıyla çok büyük değişimlere zorlanan Cezayir toplumunda, kendi hayatını resmederek kadının eğitime ve özgürleşmesine dikkat çekmiştir. Kendi gözüyle ülkesinde çocuk ve genç kız olmanın zorluklarını, kaybolan hayalleri ve aile baskılarını gözler önüne sererek yaşanan toplumsal problemi açığa çıkarmaya çalışmıştır. Kolonizasyonun geleneksel İslam kültürüyle beslenmiş olan Cezayir'de yaptığı tahribat da gözler önüne serilmektedir. İki dil ve kültür arasında kaldığında kimlik arayışı bir sorun olarak ortaya çıkar. Hele böylesi sömürge baskısı altında kalan toplumlarda kendi öz vatanında yabancı gibi görülmek, bir Fransız gibi algılanmak çok büyük kimlik problemlerini beraberinde getirmektedir. Böylesi durumlarda insan kendisini nasıl görmeli ve kim olduğuna nasıl cevap vermelidir? Aslında çok kültürlülük bir güç ve zenginlik olarak değerlendirilse bile asimilasyon şartlarında kültür bir engel ve reddetme sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazar, tüm bu sorunlar arasında özellikle kendi toplumunda kadının rolünün ve özgürlük alanının darlığına vurgu yaparak özgürlük mücadelesine kafasında ve yüreğindeki bir sürü karmaşık duyguyla katılır. Sonuçta ortaya çıkan gerçek, Cezayirli kadının da özgürlük mücadelesi diğerleri gibi çok zor şartlarda ve acı deneyimlerle geçmiş olmasıdır.

SUMMARY

Assia Djébar talks about the life of a girl who has been exposed to identity crisis under the influence of colonial mentality. The girl can not explain her feelings and thoughts as a result of social pressure, so she has a lot of psychological problems. Each society has their culture and behavior. Djébar has been growing up with the influence of the culture in the society where she has been living. Her clothing styles, habits, religious beliefs and values have been giving shape to her. In that period, according to Algerian society, if a woman goes out without chadors, not wearing a scarf and clothes it means she is fully naked. Here, the most important thing that has to be underlined is the pureness of author's narration. Therefore, sometimes when expressing and criticizing the values of society, the author who appeals to covered expressions and explanations, uses a very different language about the clothing, and in other words takes an extremely clear and free approach to explain covering herself.

The language problem is the most important thing which the colonial powers consider and see it as the most important problem everywhere they went. In colonial countries, native people were always being neglected /ignored and humiliated all the time. Because the language is the most important obstacle for a country which has an assimilation policy. If you change the language of the country, you may also have changed their own culture. The culture appears as a product of the long period. It is the result of all the social activities, actions, knowledge, skills and habits.

In traditional culture, everything develops itself and the society's principles of acceptance and refutation are known by everyone. Some new annoyances and alterations that appear in people of the country have been imposed by the colony. Families which are part of the traditional culture need to take some attitudes and measures to protect their own culture against the new mentality and even the norms imposed on them. The families use some doctrines to protect their children from the foreign culture.

The work obtains a new psychological dimension by reflecting the transition from childhood to adolescence. In this part of her life, the young girl faces many problems. She tries to stand out against the adolescence problems in the intensity of emotions. Even if she is together with Muslim friends at boarding school, she doesn't ignore the love stories of her French friends, either. Like the other girls she surrenders herself to romantic feelings with the influence of the books she read. Little girl begins to discover the world with the books. These books become her windows opening to the outside world. The author's country is Algeria, she contacts with French civilization and all classes of the society are affected.

The author draws attention to the traumas and pains of people between French colonial culture that offers a chance to live freely on the one side and on the other side with religious and traditional prohibitions. In Algerian society, by

picturing her own life, she draws attention to the education and the liberation of women. From her own point of view, by unrolling the difficulty of being a child and being a young girl in her country, lost dreams and the family pressure, she had tried to enlighten the social problems. She had also shown up the destruction made by colonization in Algeria for those grown up by Islamic culture. When exposed to two languages and cultures, search for identity becomes a problem. However, like these societies under the colonial pressure, to be seen as a stranger in your own society and to be perceived as French bring a big identity problem with itself.

In these types of situations how do people see themselves and how do they answer to “who are they”? Actually, although the multicultural is accepted as a power and a fortune, in the condition of assimilation, we can see the culture as a reason of an obstacle and refutation. Among all these problems, by emphasizing the pressure of women’s freedom and the role of women in their own society, the author agrees to freedom struggle with very mixed feelings in her mind and in her heart.

KAYNAKÇA

- CEBBAR, Asiya (2011). *Baba Evinde Bana Yer Yok*. çev. Aysel Bora. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- CÉSAİRE, Aimé (2007). *Barbar Batı Sömürgecilik Üzerine Söylev*. drl. ve çev. Güneş Ayas. İstanbul: Salyangoz Yay.
- FERRO, Marc (2002). *Fetihlerden Bağımsızlık Hareketlerine Sömürgecilik Tarihi*. çev. Muna Cedden. Ankara: İmge Kitabevi Yay.
- FLAUBERT, Gustave (1973). *Madame Bovary*. çev. Nurullah Ataç-Sabri Esat Siyavuşgil. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- HİZMETLİ, Sabri (1991). “Osmanlı Yönetimi Döneminde Tunus ve Cezayir’in Eğitim ve Kültür Tarihine Genel Bir Bakış”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 32 (1): 1-21. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/776/9921.pdf> [21.09.2015].
- KIRKPINAR, Leyla (2001). *Türkiye’de Toplumsal Değişme ve Kadın*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- KULA, Onur B. (2012). *Almanya’da Türk Kültürü*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay.
- KULAKSIZOĞLU, Adnan (2001). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- KURAN, Ercüment (2000). *Türk İslam Kültürüne Dair*. Ankara: Ocak Yay.
- SAİD, Edwars (1991). *Oryantalizm, Sömürgeciliğin Keşif Kolu*. İstanbul: Pınar Yay.
- UŞAKLIGİL, Halid Ziya (1994). *Mai ve Siyah*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.